

SANOAT KORXONALARIDA INNOVATION FAOLIYATNI TASHKIL
ETISHNING OB'JEKTIV ZARURIYATI

Muxammadjonov Rustambek Oybek o'g'li

O'zbekiston Respublikasi Bank-moliya akademiyasi magistranti

Annotatsiya. Ushbu maqolada sanoat korxonalarida innovatsion faoliyatni tashkil etishning ob'ektiv zaruriyati tahlil qilinadi. Global raqobatning kuchayishi, texnologik yangilanishlar tezligi va bozor talablarining o'zgaruvchanligi sharoitida innovatsiyalar sanoat korxonalarining barqaror rivojlanishi va raqobatbardoshligini ta'minlovchi muhim omil sifatida qaralmoqda. Maqolada innovatsion faoliyatni tashkil etishning nazariy asoslari, uning iqtisodiy samaradorligi va ishlab chiqarish jarayonlariga ta'siri yoritilgan. Shuningdek, korxonalarda innovatsiyalarni joriy etishning mexanizmlari, mavjud muammolar va ularni hal qilish bo'yicha tavsiyalar keltirilgan.

Kalit so'zlar: innovatsion faoliyat, sanoat korxonalari, raqobatbardoshlik, texnologik yangilanish, iqtisodiy samaradorlik, ishlab chiqarish, boshqaruv, innovatsiya strategiyasi, zamonaviy texnologiyalar, innovatsion rivojlanish

Kirish. Zamonaviy bozor iqtisodiyotining asosiy xususiyatlaridan biri yuqori darajadagi noaniqlik va dinamizm bo'lib, korxonalar o'rtasidagi raqobatga dosh berish va bozorda o'z o'rniga ega bo'lishning asosiy sabablaridan biri sifatida innovatsiyalarni ishlab chiqish va ularni amaliyotga joriy etishning ahamiyatini yanada oshirish zaruriyatini keltirib chiqarmoqda. Yuqoridagi omillar korxonalar faoliyatida innovatsion faoliyatni samarali tashkil etish va amalga oshirishni talab etadi. Shu munosabat bilan, iqtisodchi olim Leyfa Edvinsonning quyidagi so'zlari ahamiyatga molik: "Bozor iqtisodiyoti soat millari og'ir tashkiliy qadamlardan ancha oldinroq harakatlanadi"⁹². Innovatsiyalar hayotiy davrining tobora qisqarib borishi va ilmiy ishlanmalarning amaliyotga tadbiiq etilish jarayonlarining qiyinlashuvi raqobatbardoshlikni oshirishni yana qiyinlashtiradi. Bunday sharoitlarda korxonalar to'xtovsiz takomillashtiruvni amalga oshirishga xarakat qilishlari lozim. Negaki, bozor tomonidan berilayotgan signallarga operativ javob berish bugungi kunda faqat vaqtinchalik ustunlik beradi, xalos. Zamonaviy korxona egasi iste'molchilarni o'z mahsulotlari bilan lolqoldirib, muttasil sifat va tashqi ko'rinish ustida ishlaydilar.

Innovatsiya tushunchasini mohiyatiga turli yondashuvlar mavjud bo'lib, ushbu

⁹² Эдвинсон Л. Корпоративная долгота. Навигация в экономике, основанной на знаниях. М.: Инфра 2005

yo'nalishda ko'plab iqtisodchi olimlar tadqiqotlar olib borganlar. Biroq bugungi kunda innovatsiya tushunchasining ko'p qirraliligi va murakkabligi tufayli umum e'tirof etilgan yagona ta'rif mavjud emas. "Innovatsiya" tushunchasi ilk marta XIX asrda xorijiy madaniyatshunoslar tomonidan madaniyat sohasidagi o'zgarishlarni tadqiq etishda foydalanilgan bo'lib, bir madaniyat unsurlaridan boshqa madaniyat yo'nalishiga tadbiq etish uchun qo'llanilgan⁹³.

Ilmiy-texnik taraqqiyot masalalariga dastlabki yondashuvlar klassik ta'limot asoschisi A.Smitning "Xalqlar boyligi sabablari va tabiati haqidagi tadqiqot" asarida mehnat unumdorligini oshiruvchi sabablarini tadqiq etishga katta ahamiyat berilgan. A. Smit fikriga ko'ra, mehnat unumdorligini oshirishning asosiy sababi sifatida mehnat taqsimoti ko'riladi. Asarda mehnat taqsimoti keng ma'noda o'rganilib, ilmiy-texnik taraqqiyotning zamonaviy mohiyati asosida talqin etiladi. A. Smitning iqtisodiy nazariyasini rivojlantirgan holda D.Rikardo jamiyatning ishlab chiqaruvchanlik kuchlaridan farqli ravishda insonlarning ishlab chiqarish munosabatlarini alohida ko'rsatib o'tadi. O'zining "Siyosiy iqtisodiyot va soliqchilikning ibtidosi" nomli asarida dehqonchilikning yaxshilashning ikki turini tadqiq etgan:

- Yer resursining ishlab chiqarish kuchlarining ortishi (ratsionalekinchilikni tashkil etish va o'g'itlar hisobiga);
- Uskuna va mashina takomillashtirish (mehnat qurollari).

D.Rikardoning dehqonchilik borasidagi takomillashtiriluvchi borasidagi takliflarini K.Marks tomonidan innovatsiyalar tasnifining dastlabki asoslari sifatida ajratib ko'rsatilgan⁹⁴.

Iqtisodchi olimlar Dj.Tidd va Dj.Bessant tomonidan ko'rsatilgan innovatsion jarayon sodda chiziqli jarayon bo'lib, u to'rt bosqichdan iborat. Ularning har biri o'ziga xos qiyinchiliklarga ega, jarayonning borishi davomida qabul qilingan qarorlar innovatsion strategiya bilan belgilanadi. Tadqiqotchilar tomonidan keltirilgan ketma-ketlik chiziqli ko'rinishga ega bo'lsa-da, jarayon siklik xarakterga ega. Birinchi bosqich-innovatsion strategiyaga muvofiq innovatsion imkoniyatlarni izlash, qaysi muhitdagi signallarni aniqlashni talab qiladi. Bunday signallarning keng doirasini hisobga olgan holda, mavjud axborotni aniqlash, qayta ishlash va tanlash uchun yaxshi ishlab chiqilgan mexanizmga ehtiyoj bor.

Ikkinchi bosqich - kelgusidagi ishlar uchun innovatsion imkoniyatlarni tanlash

⁹³ Ермасов С.В., Ермасова Н.Б. Инновационный менеджмент. Учебное пособие, Москва «Высшее образование», 2007. 274-стр.

⁹⁴ Маркс К. Капитал. Критика политической экономии. (Пер. И.И. Скворцова-Степанова.) Т. 1. Кн. 1. Процесс производства капитала. М., Политиздат, 1978. 187-стр.

boqichidir. Ma'lumki, innovatsiyalarning risklilik darajasi yuqori, shuning uchun tanlov umumiy biznes strategiyasiga asoslangan bo'lishi muhimdir, innovation strategiya uning bir qismidir. G'oyalarni amalga oshirish bosqichi - uchinchi bosqichdir. Ma'lumotlar bu yerda xizmat yoki mahsulot uchun yig'iladi. Jarayonning boshida juda ko'p «eng yaxshi taxminlar» mavjud, ammo amalga oshirish bosqichi davom etar ekan, noaniqlik bilim bilan almashtiriladi. Ushbu bosqichdagi kirishlar strategik tushunchalar va natijalar ham ishlab chiqilgan xizmat yoki mahsulot, ham tayyor bozor (ichki yoki tashqi) tayyor ishga tushirish uchun. Yakuniy bosqich - qo'lga olish. Innovatsiyalar o'z manfaati uchun emas, balki tijorat muvaffaqiyati, bozor ulushi yoki xarajatlarni kamaytirish shaklida qiymat yaratish maqsadida amalga oshiriladi.

Uchta yetuk biznes mualliflarining, jumladan, bestseller yozuvchi Kleyton Kristensenning (quyida uning "Innovatorning dilemmasi" kitobida batafsilroq) birgalikdagi sa'y-harakatlari "Innovatorning DNKsi" buzg'unchi innovatsiyalar asosidagi asosiy vakolatlarni chuquro'rganishdir.

Ushbu kitob dunyodagi eng yaxshi innovatorlarning, jumladan Apple va Google kabi texnologiya titanlari rahbarlarining mahorati va xatti-harakatlarini tahlil qilishdan boshlanadi. Mualliflar ushbu tadbirkorlarni bir-biridan ajratib turadigan beshta tendensiyaning ajratib ko'rsatishadi: birlashish, so'roq qilish, kuzatish, tarmoqqa kirish va tajriba. Amaliy kuzatishlar va amaliy tadqiqotlar bilan to'ldirilgan Innovatorning DNKsi biznesdagi innovatsiyalar mavzusidagi yangi foydali kitoblardan biridir. Raqobatbardosh biznes ustunligiga yerlashish uchun g'oyalardan foydalanishni istagan har bir kishi uchun bu yerda juda ko'p qimmatli saboqlar mavjud.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Soliyev, S. (2021). *Innovatsion faoliyat va sanoat korxonalarining raqobatbardoshligi*. Toshkent: "Fan va taraqqiyot" nashriyoti.
2. Tadjibayeva, D. (2020). *Korxonalarda innovatsiyalarni boshqarish: nazariya va amaliyot*. Toshkent: "Iqtisodiy nazariya" markazi.
3. Karimov, B. (2019). *Sanoatda innovatsion faoliyatni tashkil etishning iqtisodiy asoslari*. Toshkent: "Iqtisodiyot" nashriyoti.
4. O'zbekiston Respublikasi Innovatsion rivojlanish vazirligi. (2021). *Innovatsion siyosat va texnologik taraqqiyot bo'yicha milliy strategiyalar*. Rasmiy nashr.
5. OECD. (2020). *Innovation in Industry: Strategies for Growth and*

Competitiveness. Paris: OECD Publishing.

6. World Bank. (2021). *Fostering Innovation in Manufacturing Sectors of Emerging Economies*. Washington D.C.: World Bank Publications.

7. ADB (Asian Development Bank). (2020). *Innovative Approaches to Industrial Development in Asia*. Manila: ADB Publications.

8. Xolmurodov, A. (2018). *Innovatsion rivojlanish va sanoat modernizatsiyasi*. Toshkent: “Yangi asr avlodi” nashriyoti.

